

SUDAN'DA DARFUR KRİZİ DERİNLEŞİR Mİ?

Serhat Orakçı

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. "Sudan'da Darfur krizi derinleşir mi?", İNSAMER, 28.06.2019.

 Analiz

Dünya 2000'li yılların başında tanıdı Sudan'ın Darfur bölgesini. Darfur'da yaşanan silahlı çatışmalar ve oluşan insani kriz, 2003-2004 arasında birden dünya gündemine oturdu. Sudan'ın devrik lideri Ömer el-Beşir'in daha sonra Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasına yol açan Darfur krizi, 2010 yılından itibaren durulmaya başladı. Katar'ın başlattığı Darfur Barış Süreci'nin devreye girmesiyle çatışma ve yer değiştirmeler son bulmasa da 2003-2010 dönemine göre azaldı. Sudan Devleti bölgede faal silahlı gruplarla Doha'da görüşmeler yaparken Cancavid adı verilen devlet destekli silahlı milisler de kontrol altına alınmaya çalışıldı.

Cancavidlerle ilgili ilk izlenimimiz bundan yıllar önce Niyala kırsalında gerçekleşmişti. At sırtında, silahlı ve yüzü gözü sarılıp sarmalanmış bir Cancavid ile karşılaşmıştık. Adamın yol kenarında belirmesi, etraftaki insanlar üzerinde

son derece dehşet verici bir etki yapmıştı. İnsanlar, at üzerinde heybetli bir görünümü olan adama bakmaya bile korkuyorlardı; çünkü Darfur'da Cancavid demek yağma, yakıp-yıkma ve bazen de ölüm demekti.

Sudan Devleti'nin isyan eden silahlı gruplarla mücadele için kendine yakın gruplara silah ve lojistik destek sağlama siyaseti, Darfur'da Cancavid denen silahlı milislerin doğmasına sebep olan ana etken. Devletin girdiği bu riskli ilişki 2000'li yılların başından itibaren büyük önem kazandı. Darfur'da devlete karşı ayaklanan silahlı grupların bastırılmasında kullanılan Cancavidler burada Sudan ordusunun iş birlikçisi hâline geldiler. Bu silahlı milisler, orduya bağlı uçakların bombaladığı yerleşkeleri yağmalayarak insanları yerlerinden yurtlarından ettiler. Devletin silah temin ettiği bu birlikler kısa sürede devlet için de tehdit hâline geldiler. Devletten silah alan bu grupların zamanla

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

büyüyerek devletin de kontrolünden çıkması, Sudan'ın Darfur bölgesinde son derece kötü bir insani tablonun oluşmasına sebep oldu.

2009 yılında Ömer el-Beşir hakkında açılan dava ve yapılan soykırım suçlamaları, Cancavidlerin kontrol altına alınmasını gerektirdi. Tehlikenin farkına varan Sudan Devleti, 2010 barış süreciyle birlikte farklı bir yaklaşım benimseyerek bu silahlı oluşumu orduya entegre etme arayışına girdi. Bu amaçla devlet, bu birlikleri önce Sınır Koruma Birlikleri, sonra da Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) adı altında Sudan ordusuna entegre ederek 2014 yılında resmen tanıdı.

Bugünlerde siyasi bir kriz evresinde bulunan Sudan'da HDK ve bunları komuta eden Hamedti, merkezî bir rol oynamakta. 11 Nisan'da Ömer el-Beşir'in devrilmesinden sonra Geçici Askerî Konsey'de ikinci adam hâline gelen Hamedti ile ilgili kritik gelişmelerin esasında 2013 yılında şekillenmeye başladığı görülmekte. 2013 yılında Cancavid denen silahlı milislere liderlik eden Musa Hilal'in Ömer el-Beşir ile ilişkilerini kesmesi, Hilal'in kuzeni Hamedti'nin önünü açan bir dönüm noktası olmuşa benziyor. Anlaşıldığı üzere devlet, Hilal-Hamedti karşıtlığını kullanırken Musa Hilal'in 2017 yılında annesinin cenazesinde tutuklanarak devlete teslim edilmesini sağlayan da bizzat Hamedti idi.

2018 yılı sonunda Atbara, Hartum ve Kesele gibi şehirlerde sokak protestoları başladığında Ömer el-Beşir, rejimi korumaları için HDK'yı Hartum'a konuşlandırdı. 50.000 kadar silahlı askerden oluştuğu tahmin edilen HDK, protesto sürecinde Ömer el-Beşir'in yanında yer almaya devam etti. Ancak yeni iktidar düzenlemelerinin söz konusu olmasıyla birlikte Hamedti de siyaset sahnesine girerek kendini bir aktör olarak kabul ettirdi. Ömer el-Beşir'den sonra İbn Avf'un istifa sürecinde varlığını hissettiren Hamedti, yeni kurulan Geçici Askerî Konsey'in başkan yardımcılığına getirildi. 3 Haziran 2019 tarihinde protestocuların kanlı bir şekilde dağıtılmasında HDK ve Hamedti'nin ağırlığı iyiden iyiye hissedildi ve Hamedti, ülkenin de facto lideri portresi çizmeye başladı.

Geçici Askerî Konsey'in başkanlığını yürüten Abdülfettah Burhan da onun yardımcılığını yürüten Hamedti de 2003 yılından bu yana kriz hâlindeki Darfur'da pek iyi anılmamakta. Darfur'daki insani krizlerde parmağı bulunan bu ikili, aynı zamanda Darfurlu gençlerin Yemen'e asker olarak gönderilmesinde de rol sahibi. Geçici Askerî Konsey'in de facto iktidarını sürdürmek adına -maddi destek karşılığında- iyiden iyiye Suud-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ekseninin piyonluğuna soyunan Burhan-Hamedti ikilisinin bu kadar ön planda olması, elbette Darfur bölgesi için de son derece önemli görülmeli.

Son altı-yedi ayda Sudan'da durum ekonomik krizden siyasi bir krize evrildi. 11 Nisan'da Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in iktidardan düşürülmesiyle birlikte söz konusu siyasi kriz biraz daha derinleşti. 3 Haziran 2019 tarihinde Savunma Bakanlığı önünde oturma eylemlerini sürdüren göstericilerin kanlı bir şekilde bastırılmasıyla ülke, siyasi krizinden de öte toplumsal bir krize girdi. Bugüne kadar sadece Darfurluların aşına olduğu Cancavidler, orduyu da gölgede bırakarak birden bire Hartum'da egemen güç hâline geldiler. Bütün bu süreç, Hartum'un Darfur'u anlaması ve empati yapması açısından önemli elbette ama Kuzey Darfur'daki Rezigat kabilesine mensup, okuma yazma bilmek dışında bir eğitimi olmayan ve gençliğini deve tüccarlığıyla geçirmiş Hamedti'nin şu an devlet içinde en önemli ikinci pozisyonda bulunması, gerçekten dikkat çekici. Darfur'da imajı oldukça kötü sayılabilecek eğitimsiz bir profilin bu pozisyonda kalmasının ayrılıkçı hareketleri derinleştirerek Darfur için ciddi bir komplikasyon doğurma olasılığı ise üzerinde durulması gereken kritik bir mevzu.

Bu önemli risk yanında 2010 yılından bu yana Darfur Barış Süreci'nin ana aktörü konumundaki Katar'ın Suud-BAE-Mısır baskısıyla pasifize edilmesi, bu bölgede bugüne kadar kaydedilen ilerlemeyi boşa çıkarabilir. Bilindiği gibi Sudan, bölgesel sorunların ihmal, dışlama ve ayrımcılık sonucu iç savaşa dönüşebildiği bir coğrafya. 1955-1972 ve 1983-2005 yılları arasında

Güney-Kuzey arasında yaşanan iç savaşların yol açtığı yıkımlar hâlâ canlılığını korumakta. Bu nedenle Hartum'un geleceğini şekillendiren saiklerin mutlaka Darfur üzerinde de birtakım yansımaları söz konusu olacaktır. Şu ana

kadar Hartum'da gerçekleşen hadiseler, siyasi belirsizlik sürecinin daha da uzamasına yol açarken bu durumun tırmanması şüphesiz başta Darfur olmak üzere acil çözüm ve barış bekleyen bölgesel krizleri de olumsuz etkileyecektir.

